

1. UVOD

Intenzivan razvoj i sve veća važnost informacijskih i komunikacijskih tehnologija u svijetu, te povećane potrebe za efikasnom i transparentnom javnom upravom nameću potrebu informatizacije i reinženjeringa javnih usluga. U svjetskim privredama ubrzano jača uloga znanja i intelektualnog kapitala, te se percepcija privrede bitno mijenja s obzirom na situaciju kakva je bila do nedavno. Svijet postaje globalno tržište, dolazi do ekonomskih integracija u mnogim područjima svijeta, te se postavljaju pitanja javne infrastrukture koja to može podržati.

Javna uprava uglavnom stvara percepciju tromе i neefikasne organizacije, nesklone promjenama. S druge strane postoji potreba kontinuiranog prilagođavanja svjetskom dinamičnom tržištu, inovacijama i trendovima. Tromе i netransparentne javne uprave u eri globalizacije onemogućavaju lokalnim tržištima da se odgovarajućom brzinom i mjerom prilagođavaju novim standardima, inovacijama i uspješnim praksama.

U svijetu se svakodnevno povećava upotreba novih tehnologija, korištenja Interneta (i širokopojasnog pristupa Internetu). Razvijene zemlje u svijetu redovno usvajaju nove standarde, te donose strateške okvire za razvoj IKT-a i uopšteno javne uprave. Evropska unija je primjer vrlo heterogene zajednice u kojoj je definiranje zajedničkih standarda i okosnica nužnost za dobro funkcioniranje zemalja članica.

Strategije i politike donose se na nivou koja ima legitimitet od najšireg kruga građana i poslovnog svijeta. Rezultat svega toga je mogućnost neograničenog kretanja, poslovanja i življenja građana Unije na cijelom njezinom području. Svaka od zemalja članica je prije imala svoje pravne sisteme, posebnosti javne uprave, privredne različitosti. Sada ti pravni sistemi, privrede i javne uprave moraju znati međusobno komunicirati i sarađivati. Rezultat te globalizacije su smanjivanje barijera, mogućnost velikih ušteda i nove poslovne prilike. Na nivou Unije su ujednačene mnoge javne usluge, te su predloženi koncepti za njihovu informatizaciju.

Informacione i komunikacione tehnologije ostvaruju značajan uticaj na ukupnu privredu i politiku, imaju odlučujuću ulogu u modernizaciji ekonomije, i doprinose korištenju novih mogućnosti za stvaranje radnih mesta i uključivanju u novi sistem globalne ekonomije.

Doprinosēći transformisanju organizacije javnog sektora, informacione i komunikacione tehnologije mogu da poboljšaju javne usluge, čineći ih bržim, daleko dostupnijim i efikasnijim.

BiH se trenutno nastoji prilagoditi standardima Europske unije, te pokušava ispuniti visoke zahtjeve za članstvo. Razni okviri koje je BiH dobila (pravni okvir, privredni, javna uprava, IKT i telekomunikacije i dr.) bi trebali biti veliki motiv za sigurni i kontinuirani napredak privrede i društva. Postoje, međutim, mnoga područja u kojima je situacija nedefinisana ili dosta nesređena (prvenstveno pravosuđe i privreda). Jedna od velikih prilika za povećanje transparentnosti i efikasnosti u tim područjima je informatizacija javne uprave i optimizacija procesa kroz isporuku elektronskih javnih usluga. Građani i poslovni sektor u BiH imaju iz dana u dan sve veći izbor informacijskih i telekomunikacijskih tehnologija za život i poslovanje. Povećava se broj informatički pismenih korisnika, te raste broj aktivnih korisnika Interneta. Tržište (posebno finansijski, telekomunikacijski i marketinški sektori) svakodnevno nudi velik broj novih elektronskih usluga, te se trudi zadržati postojeće korisnike i dobiti nove. Javni sektor nema velikih pritisaka za unaprjeđenjem kvalitete i brzine usluga zbog zadržavanja korisnika, ali je dužan zbog prilagodbe Europskoj uniji ubrzano raditi na tome.

Novi trendovi u informacijskoj tehnologiji donose niz inovacija i unaprjeđenja postojećih tehnologija. Može se reći da su određene tehnologije sve zrelije i imaju velike mogućnosti za primjenu u komercijalnom području (posebno finansijski sektor), ali i u području javne uprave. Područje javne uprave se za neke usluge nužno isprepliće s elektronskim poslovanjem, te je potrebno razmotriti i ulogu e-poslovanja u elektronskim javnim uslugama.

Snažan i brz razvoj elektronskog poslovanja ubrzao je uvođenje i implementaciju elektronske uprave. Uplivom elektronskog poslovanja u javnu upravu dolazi do sve većeg broja transakcija koje se obavljaju po uzoru na e-poslovanje, a to podrazumijeva krupne promjene u unutrašnjoj proceduri rada administracije. Građaninu je najzanimljivija provjera i plaćanje poreza on-line, izborni sistem u kome nema krađe, rezultati upisa u škole i na fakultete na Internetu, obavještenje o prskanju protiv komaraca ili javnim radovima u susjedstvu. Novinar je prvenstveno zainteresovan za neograničen, brz i besplatan pristup javnim informacijama. Borcima za ljudska prava je značajan sistem nadzora rada vlasti, itd.

Elektronsko poslovanje je točak zamajac koji je uz narastajuće zahtjeve za ovakvim oblikom javne uprave, doveo do toga da je nemoguće zamisliti funkcionisanje javne uprave bez e-uprave.

Informacione tehnologije omogućavaju efikasan sistem prikupljanja, obrade i korištenja podataka od svakog učesnika, smanjenje troškova postupka, pa se zbog toga mora obezbjediti njihova veća primjena u radu lokalne uprave. Sadašnji način rada, organizacija i zakonski okviri ne mogu obezbjediti njenu efikasnost. Primjena novih, informaciono - komunikacionih tehnologija nije prisutna u zadovoljavajućoj mjeri ni u teoriji ni u praksi, pa je potrebno pristupiti razvoju efikasnog koncepta njegove primjene.

S obzirom na istaknuto i nezaobilazno značenje uvođenja usluga elektronske javne uprave u BiH opredijelio sam se za istraživačku temu pod naslovom: „Efekti primjene informacionih sistema zasnovanih na elektronskom poslovanju u javnoj upravi“. Samo naučno istraživanje u tom smislu sam obavio na temelju postavljenih hipoteza i definiranih ciljeva istraživanja, koristeći se pri tom odgovarajućim metodama.

1.1. Predmet i polazište istraživanja

Predmet ovog rada je, efekti primjene informacionih tehnologija zasnovanih na elektronskom poslovanju u javnoj upravi.

Istraživanja u ovom radu imaju okvir sagledavanja stanja primjene IKT kako u svijetu tako i kod nas i analiziranje efekata te primjene.

Postoje različiti teorijski izvori koji obrađuju ovu oblast, od uopštenih koji elektronsko poslovanje definišu kroz elektronsku isporuku informacija, do posebnih koja istražuju prednost elektronskog poslovanja i njegovu primjenu u administraciji.

Vажnost ovog istraživanja je u sagledavanju nužnosti i neophodnosti uvođenja i upotrebi elektronskog poslovanja u rad organa javne uprave u BiH, što bi potisnulo klasičan način rada državne i lokalne administracije a obezbijedilo novi, bolji vid komunikacije i poslovanja.

1.1.1. Hipoteze

H – 1

Savremeni informacioni sistemi zasnovani na elektronskom poslovanju daju kvalitativne i kvantitativne efekte pri pružanju elektronskih usluga javne uprave građanima, privrednim subjektima i institucijama na svim nivoima.

H – 2

Usluge elektronske javne uprave utječu na transparentnost pravnog i privrednog sistema i približavanje standardima EU.

H – 3

Strategija za razvoj informacionog društva u BiH je početak pentracije efikasnosti.

1.2. Ciljevi istraživanja

U okviru i na temelju zadane teme ovog magistarskog rada i postavljenih hipoteza, ciljevi istraživanja su bili:

1. Testirati, odnosno prihvatiti ili odbaciti postavljene hipoteze.
2. Obraditi informacione sisteme i elektronsko poslovanje kao preduvjete za elektronsku javnu upravu.
3. Opisati elemente elektronske javne uprave, te potrebnu infrastrukturu za uspješnu provedbu iste.
4. Istražiti trenutno stanje elektronske javne uprave u svijetu.
5. Istražiti razvojne mogućnosti i prednosti za realizaciju elektronskih javnih usluga u BiH.

1.3. Metode istraživanja

Prilikom izrade ovog rada intenzivno sam se koristio dostupnom znanstvenom i stručnom literaturom, magistarskim i doktorskim radovima, zbornicima radova s međunarodnih i domaćih znanstvenih i stručnih skupova, te posebice Internetom (u svrhu dobivanja najnovijih podataka vezanih uz temu rada).

Metode koje sam koristio pri izradi ovog magistarskog rada bile su temeljene na teorijskim saznanjima kao i na saznanjima iz svjetske prakse za područja razvoja elektronske javne uprave (znanstveno-istraživačke, povijesne i statističke metode).

Činjenice i procese sam opisivao metodom deskripcije, te obrađivao metodama analize i sinteze. Prilikom usporedbe podataka koristio sam primjerene komparativne metode.

1.4. Naučni doprinos

Budući da u BiH informatizacija i razvoj elektronske javne uprave sve više uzimaju maha, te da je razvoj elektronskih javnih usluga nužnost, smatram da će znanstveni doprinos ovog rada biti teorijsko i praktično približavanje obrađene teme svim zainteresiranim studentima i stručnim osobama. Područja elektronske javne uprave i elektronskog poslovanja su perspektivna područja, pa bi saznanja i rezultati ovoga rada mogli pomoći zainteresiranima za ova područja.

1.5. Kompozicija rada

Ovaj rad se sastoji od sedam poglavlja. U prvom poglavlju se nalazi uvodni dio rada koji sadrži definiranje problema istraživanja, hipoteze i ciljeve istraživanja, znanstvene metode koje su korištene u istraživanju, osnovne naznake znanstvenog doprinosa te kompoziciju rada.

U drugom poglavlju pobrojani su predloženi koncepti informacionih sistema i arhitektura za podršku elektronskoj javnoj upravi, standardi koji trebaju biti usvojeni prilikom stvaranja usluga elektronske uprave.

Treće poglavlje opisuje pojam elektronskog poslovanja, definiraju se područja elektronskog poslovanja i njegova primjena u javnoj upravi. Objašnjavaju se karakteristike elektronskih javnih usluga, te razine informatiziranosti. Definirane su i objašnjene moguće sigurnosne okosnice. Kao bitna stavka je obrađena tema sigurnosti elektronskog poslovanja s naglaskom na kriptografiju i vatrozidove.

Četvrto poglavlje je posvećeno elektronskoj javnoj upravi i javnoj upravi općenito. Opisuju se standardi, vrste i komponente pametnih kartica, životni ciklusi, sigurnosni mehanizmi, te prednosti i nedostaci.

U petom poglavlju je data analiza uspješnosti elektronskih javnih uprava u svijetu, te ključni efekti. Među ključne studije e-uprava su uključene: Australija, Danska, SAD, Singapur, Velika Britanija i BiH. Proanalizirane su i postojeće primjene pametnih kartica u elektronskim javnim upravama. Na kraju poglavlja je navedena analiza utjecaja elektronskih javnih uprava na razvoj lokalnih privreda.

Šesto poglavlje donosi pregled stanja elektronske javne uprave u BiH. Dato je objašnjenje, zakonske osnove i strategije koje su donesene za ostvarivanje uspješne elektronske javne uprave. Prikazani su ustroj i uloge državnih tijela, te postojeća infrastruktura za realizaciju e-uprave. Date su i preporuke razvoja elektronske javne uprave u BiH.

Na kraju zaključna razmatranja analiziraju i ocjenjuju hipoteze u radu.